

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-
Giessendam

Argo 127

ARCHEOLOGENBUREAU
ARGO

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam

Opdrachtgever: Van Vliet Sliedrecht BV
 Bevoegd gezag: Gemeente Hardinxveld-Giessendam
 Gemeente: Hardinxveld-Giessendam
 Plaats: Hardinxveld-Giessendam
 Toponiem: Binnendams 44-48
 Onderzoeksmeldingsnr.: 4547181100
 Coördinaten: X= 117.475 en Y=427.190 (centrum)
 Titel: Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam
 Rapportnr.: Argo 127
 Auteur(s): J. P. L. Vaars
 Illustraties: J. P. L. Vaars/A. Médard (tenzij anders vermeld)
 Fotografie: J. P. L. Vaars (tenzij anders vermeld)
 Opmaak: J. P. L. Vaars
 Dataverwerking: J. P. L. Vaars
 Datum uitgave: Augustus 2017
 Versienummer: 02
 Autorisatie: A. Médard (Archeologenbureau Argo)
 ISSN: 1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.
 Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo
 Oud Zaenden 2B
 1506 PE
 Zaandam

075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	6
2.1 Doelstelling en methode.....	6
2.2 Beleid.....	6
2.2.1 Landelijk beleid.....	6
2.2.2 Provinciaal beleid.....	6
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.4 Status plangebied.....	7
2.3 Geo(morfo)logie.....	7
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	9
2.5 Historische kaarten.....	10
2.6 Bekende archeologische waarden.....	11
2.6.1 AMK-monumenten.....	11
2.6.3 Onderzoeken.....	12
2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen.....	12
2.7 Verwachtingsmodel.....	12
3. Samenvatting en advies.....	13
4. Literatuur en bronnen.....	14

Bijlagen

1. Stappenplan Archeologie
2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam

1. Inleiding

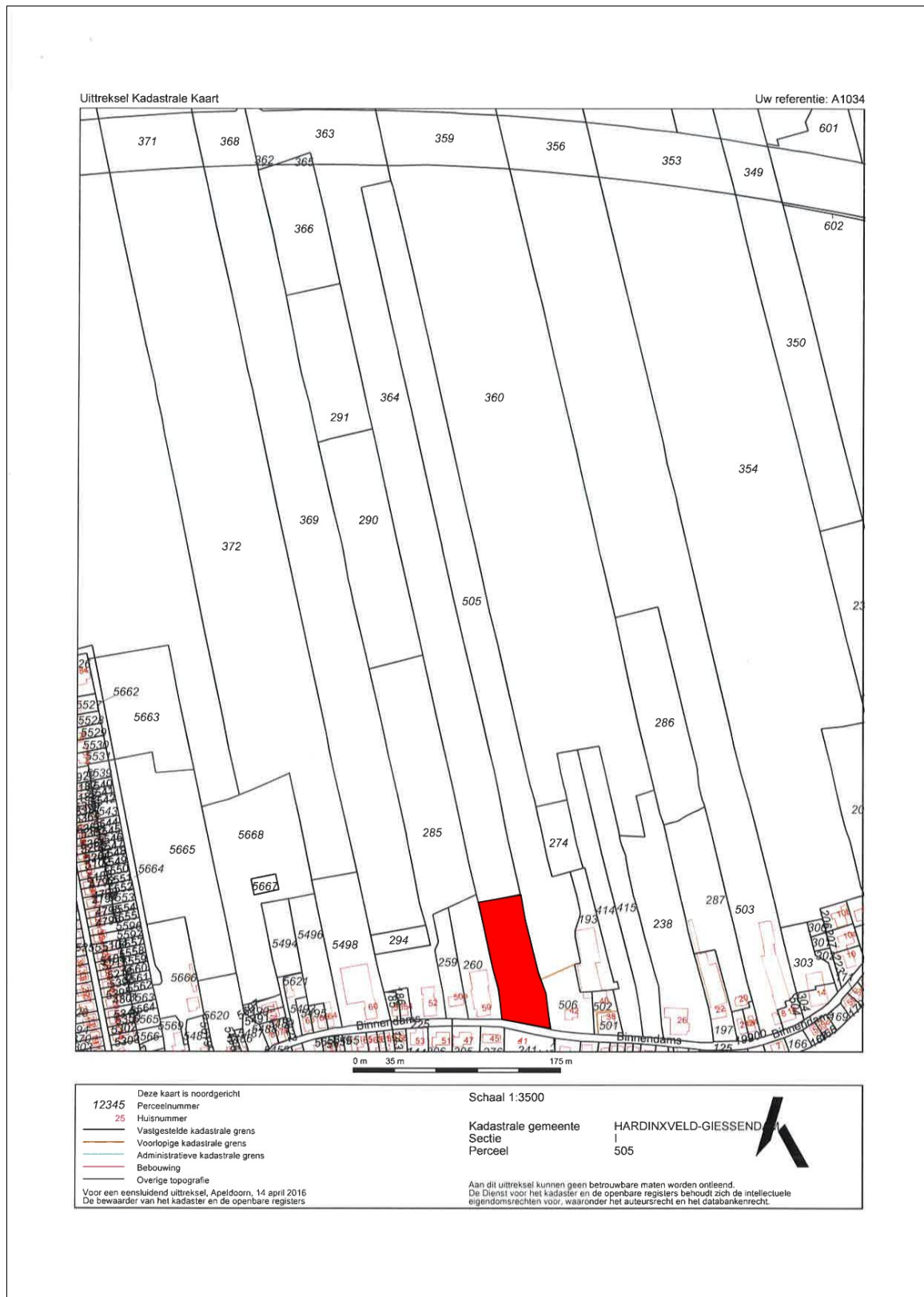
In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een in opdracht van Van Vliet Sliedrecht BV door Archeologenbureau Argo uitgevoerd archeologisch bureauonderzoek. Het onderzochte plangebied is gelegen aan de Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam, gemeente Hardinxveld-Giessendam (afbeelding 1 en 2). Het plangebied heeft een oppervlakte van 4000 m². Het huidige gebruik van de onderzoekslocatie betreft wonen (agrarisch erf) met tuin. Op de locatie zijn diverse vervallen opstallen aanwezig (geweest). Het toekomstig gebruik betreft eveneens wonen met tuin. Het terrein zal als bouwgrond worden verkocht, de daadwerkelijke bouwplannen van de toekomstige kopers zijn dan ook nog niet bekend. Voorafgaande aan de verkoop zal het terrein worden gesaneerd en bouwrijp worden gemaakt. Hierbij zal naar verwachting tot een diepte van ca. 0,8 m -mv worden gegraven. Een kleine locatie in de noordoosthoek van het perceel zal tot 2,0 m -mv worden gesaneerd.

Omdat hierbij eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord kunnen worden, wordt door de gemeente Hardinxveld-Giessendam onderzoek naar de archeologische waarde van het terrein geëist.

Afbeelding 1. Uitsnede van de topografische kaart met in rood de locatie van het plangebied.

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam

Afbeelding 2. Het plangebied (in rood) op de kadastrale kaart (door opdrachtgever geleverd).

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaard-rapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in Atlasleefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2019/2020).

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, projectontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

De provincie Zuid-Holland heeft een lange bewoningsgeschiedenis. Dat levert naast zichtbare ook veel ondergrondse en dus onzichtbare sporen op. Deze zijn niet alleen het bewaren waard, maar vormen ook een inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkeling. De provincie heeft in de Provinciale Onderzoeksagenda vijf thema's uitgekozen die speciale aandacht vragen: strijd tegen en met het water, overgangsfasen in de bewoningsgeschiedenis, leven en wonen rond de Limes, Holland, ontstaan en vorming van het graafschap, stad en platteland in de vroeg-moderne tijd

(Bron: <https://www.zuidholland.nl/onderwerpen/landschap/cultuur-erfgoed/archeologie/>)

Ook beschikt de provincie Zuid-Holland over de digitale Cultuur-Historische Atlas. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers. De digitale atlas, opvolger van de Cultuur-historische Hoofd Structurenkaart, is te raadplegen op:

http://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

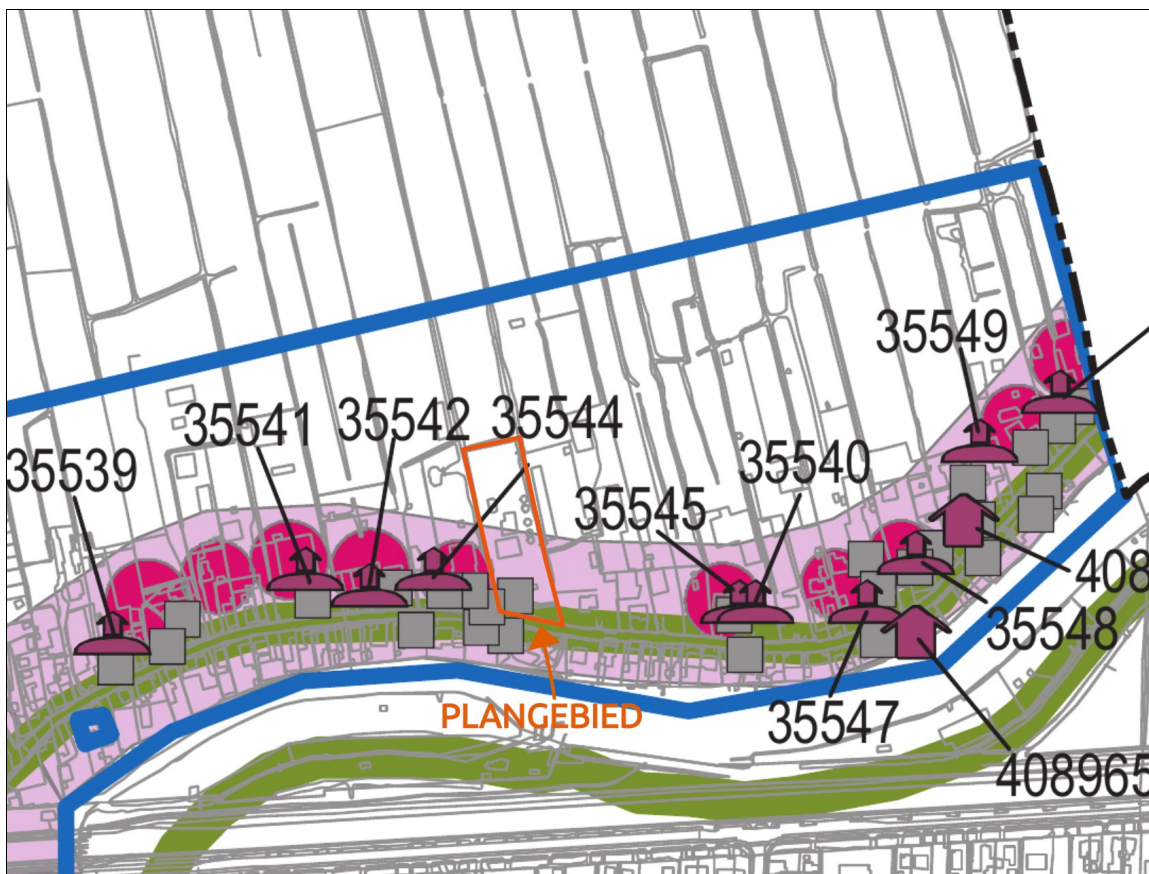
Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. Dit beleid is in de huidige en aankomende wetten, bestaande uit de Erfgoedwet (2016) en de Omgevingswet (verwacht 2019/2020) overgenomen.

De gemeente Hardinxveld-Giessendam heeft naar aanleiding van deze wetswijzigingen haar beleid ten aanzien van archeologie opgesteld. Naast een beleidsnota (Weide-Haas, I.M. van der & Cohen-Stuart, C.D.R., 2010) zijn een archeologische waardenkaart en een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart opgesteld (Tebbens, L.A. & Mooren, J.R., 2009).

2.2.4 Status plangebied

Op de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Hardinxveld-Giessendam valt de zuidelijke helft van het plangebied in een lichtpaarse zone (afbeelding 3). Hiervoor geldt een middelmatige verwachting voor Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Bij ingrepen groter of gelijk aan 100 m² en dieper dan 30 cm is archeologisch onderzoek noodzakelijk. De zuidelijke helft van het plangebied ligt in een bruine zone. Hiervoor geldt een zeer hoge verwachting. Bij ingrepen groter dan of gelijk aan 50 m² en dieper dan 30 cm is archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Op de archeologische waardenkaart van de gemeente Hardinxveld-Giessendam ligt de zuidelijke helft van het plangebied in het historische bewoningslint. Ter plaatse was in ieder geval in 1832 bewoning (schematisch weergegeven met het grijze vierkant op afbeelding 3). In de nabije omgeving, waaronder op het westelijke aangrenzende perceel, zijn woonheuvels aanwezig (nr. 35544, afbeelding 3). De in Van Wilgen afgebeelde kaart toont min of meer hetzelfde beeld (afbeelding 6 in Van Wilgen, 2005).

Afbeelding 3. Het plangebied (oranje omlijnd) op een uitsnede van de archeologische waardenkaart gemeente Hardinxveld-Giessendam.

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

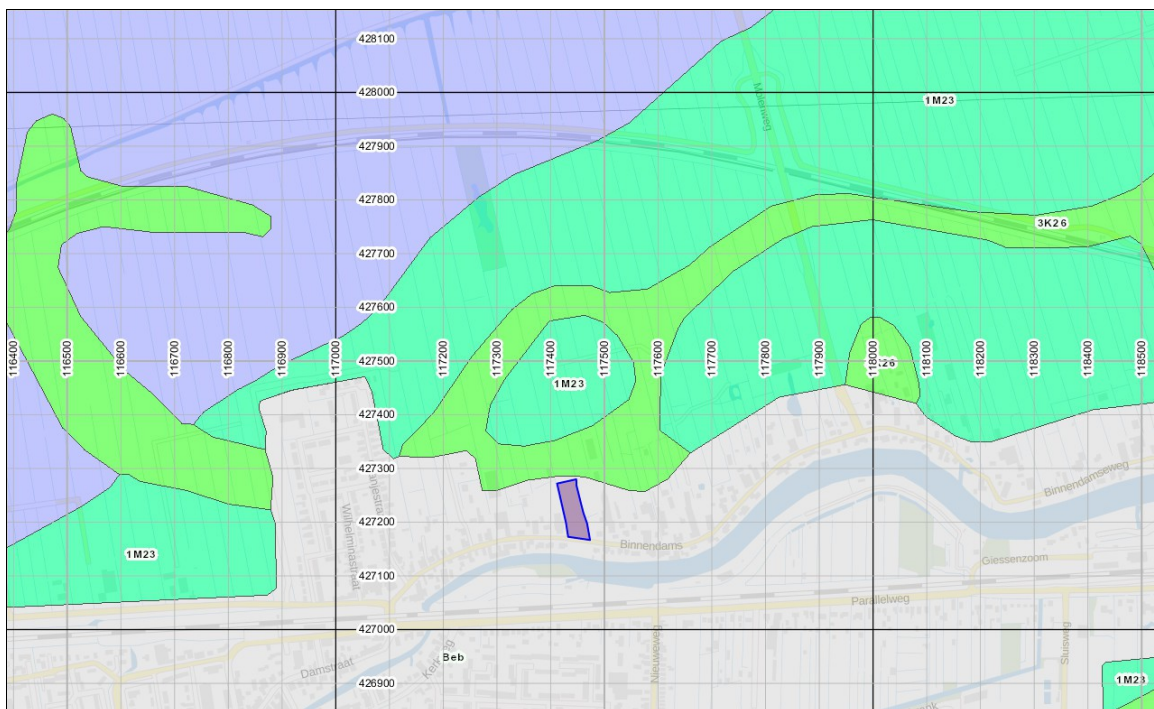
Het plangebied valt binnen twee verschillende archeoregio's. De zuidelijke helft valt binnen het Utrechts-Gelders rivierengebied, de noordelijke helft binnen het Hollands veengebied. Deze begrenzing is waarschijnlijk vrij globaal en zal niet noodzakelijkerwijs overeenkomen met de daadwerkelijke geomorfologische situatie ter plekke.

Het plangebied bevindt zich in de Alblasserwaard, in de overgangszone tussen het midden-Nederlandse rivierengebied en het westelijke primariene getijdengebied. In de diepe ondergrond van het plangebied (vanaf ca. 7 tot 8 m onder het huidige maaiveld) komen Pleistocene rivierafzettingen voor die zijn afgezet tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, van ca. 120.000 tot 11.650 jaar geleden). Deze afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye. Deel van deze afzettingen zijn rivierduinen. Dit zijn hoge, steile duinen aan de rivieren die bestaan uit opgeblazen zand uit de droge rivierbeddingen. Door de opwarming in de periode na het Weichselien, vanaf het begin van het Holoceen (vanaf circa 10.000 jaar geleden), begonnen de ijskappen te smelten en steeg de zeespiegel. De hoeveelheid vegetatie nam snel toe, waardoor de afvoer van de rivieren regelmatig werd. Deze kregen hierdoor weer een meer

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam

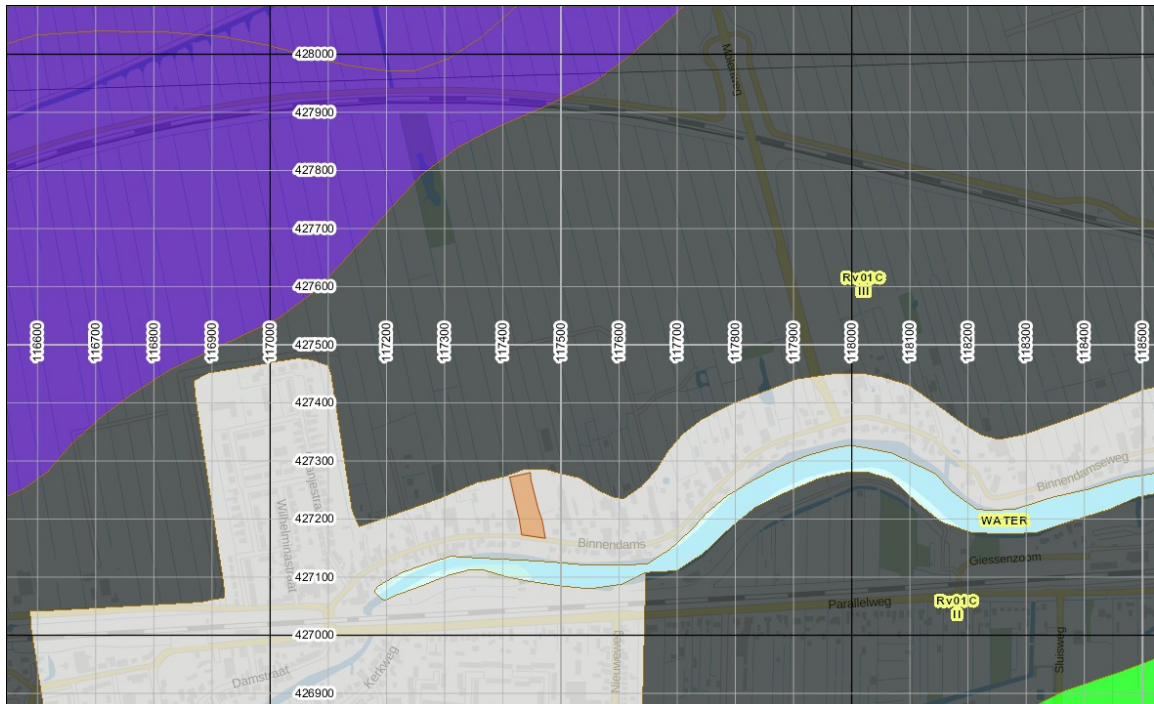
meanderend patroon (Formatie van Echteld; De Mulder et al., 2003). Een meanderende rivier heeft een kronkelende geul, waarbij door de erosie van de oevers de bochten steeds groter worden en/of langzaam stroomafwaarts migreren. De breedte van de geul blijft echter vrijwel gelijk. Hierdoor wordt in de binnenbocht van een meander zand afgezet en ontstaat door de migratie gedurende vele jaren een breed zandlichaam in de bodem. Buiten de geul worden bij overstromingen zand en zandige kleien afgezet op de oevers van de geul en worden oeverwallen gevormd. Steeds verder van de geul verwijderd, in de lager gelegen komgebieden, wordt steeds fijner sediment afgezet in de vorm van siltige kleien. De delen van de komgebieden die zo ver van de rivier afliggen dat het water geen sediment meer bevat kennen dusdanig hoge (grond)waterstanden dat afgestorven plantenresten niet meer kunnen vergaan en er veen ontstaat. Tijdens de snelle zeespiegelstijging gedurende het Holoceen ontwikkelden zich direct ten westen van de huidige kustlijn de eerste strandwallen, waarachter onder rustige en natte omstandigheden grote broek- en bosveengebieden ontstonden (het Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop; De Mulder et al., 2003). Het veengebied werd doorsneden door verschillende veenstroompjes zoals de Giessen en door rivierlopen. Deze rivierlopen hebben zich binnen dit gebied verschillende keren verlegd, waarbij zich verschillende stroomgordels hebben ontwikkeld. Verlandde rivierlopen (stroomruggen) en rivierduinen werden door het veen bedekt en waren niet meer zichtbaar in het landschap. Door de klink van het veenpakket kwamen deze klei- en zandpakketten relatief hoger te liggen in het landschap omdat ze minder inklonken dan het veen. Daarom vormden stroomgordels een gunstige locatie voor bewoning. De veenvorming duurde voort tot aan de Late Middeleeuwen. Tussen ongeveer 1000 en 1300 na Chr. werd het veengebied ontgonnen. Hierbij werden vanaf een ontginningsas, een weg of een vaart, langgerekte percelen aangelegd. Dit type ontginning staat bekend als cope-ontginning. Vanaf ongeveer 1400 na Chr. is het veen op veel plaatsen op grote schaal afgegraven of gebaggerd ten behoeve van de turfwinning (Berendsen, 2005) (naar Koekkelkoren, 2013).

Op de geomorfologische kaart valt het plangebied in een ongekarteerde zone (afbeelding 4). Direct achter het plangebied ligt een rivier-inversierug (code 3K26) en, iets verder weg, rivierkomvlakten (code 1M23). Ook op de bodemkaart ligt het plangebied in een ongekarteerde zone (afbeelding 5). Direct noordelijk bevinden zich kalkhoudende drechtvaaggronden (code Rv01C).

Afbeelding 4. Het plangebied (in paars) op een uitsnede van de geomorfologische kaart (bron: ARCHIS III).

Afbeelding 5. Het plangebied (in oranje) op een uitsnede van de bodemkaart (bron: ARCHIS III).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Omstreeks 1000 na Chr. bevond zich tussen de Lek en de Merwede een nog grotendeels onontgonnen klei-op-veen-landschap ter weerszijden van de rivieren en een centraal veengebied. Dit gebied werd vanuit het hoger gelegen midden ontwaterd door een aantal veenstromen. De Giessen was hier een van. De naam Giessen is waarschijnlijk afgeleid van "guss" en hangt vermoedelijk samen met een volkse naamgeving voor het met kracht en geluid gepaard gaande overstorten van inundatiewater uit de Betuwe. Dit "Land tussen Leck ende Meruwede" was in bezit van de Landsheer (oorspronkelijk de keizer), die het wildernisregaal (de beschikkingsmacht over alle niet in cultuur gebrachte grond) bezat. Het westelijke deel van dit gebied viel onder de beschikkingsmacht van de Graaf van Holland, het oostelijke deel onder dat van de Bisschop van Utrecht.

Tussen de 11e en de 13e eeuw vonden er op grote schaal ontginningen plaats in het gebied. Hiervoor werden in eerste instantie de natuurlijke wateren, bijvoorbeeld De Giessen, als uitgangsbasis gebruikt. Het ontginningsrecht werd door de Landsheer in de vorm van een "cope" (een overeenkomst die onder meer de omvang en wijze van ontginning bepaalde) aan verschillende adellijke families overgedragen. Vanaf de oevers van de veenstromen, waarop de boeren zich vestigden, werd het gebied ontgonnen in percelen met een bepaalde, gelijke breedte en diepte.

In de annalen wordt in 1019 voor het eerst melding gemaakt van de rivier De Giessen. Een in 1277 door Floris V uitgegeven dijkbrief toont aan dat de gehele noordoever van De Giessen toen al voorzien was van een waterkerende dijk (naar Van Wilgen, 2005).

De oudste bebouwing van Hardinxveld-Giessendam is gelegen aan de Buitendams en het verlengde daarvan naar het noordoosten, waar huisterpen uit de Late Middeleeuwen aanwezig zijn. Deze zijn het gevolg van de st. Elisabethsvloed, waardoor het gebied zwaar getroffen werd. Ook na de st. Elisabethsvloed bleef het gebied nat en werd het sterk beïnvloed door overstromingen vanuit de Merwede.

Kunstmatige ophogingen zoals huisterpen en dijken waren een geëigende methode om zich te beschermen tegen de invloed van het water. De bebouwing in Hardinxveld-Giessendam bleef beperkt tot deze hogere delen aan de dijken. Pas in de 19e en 20e eeuw breidde de bebouwing zich sterk uit. In deze periode werden ook de industriële werkzaamheden uitgebreid in Hardinxveld-Giessendam en vervingen deze geleidelijk de visvangst als een van de belangrijkste middelen van bestaan.

De rivierdijk is in de tweede helft van de 20e eeuw nog opgehoogd met een pakket zand. Daarvoor bestonden de dijken uit aarden wallen, die pas in de 17e eeuw werden verhard (www.hardinxveldgiessendam.nl).

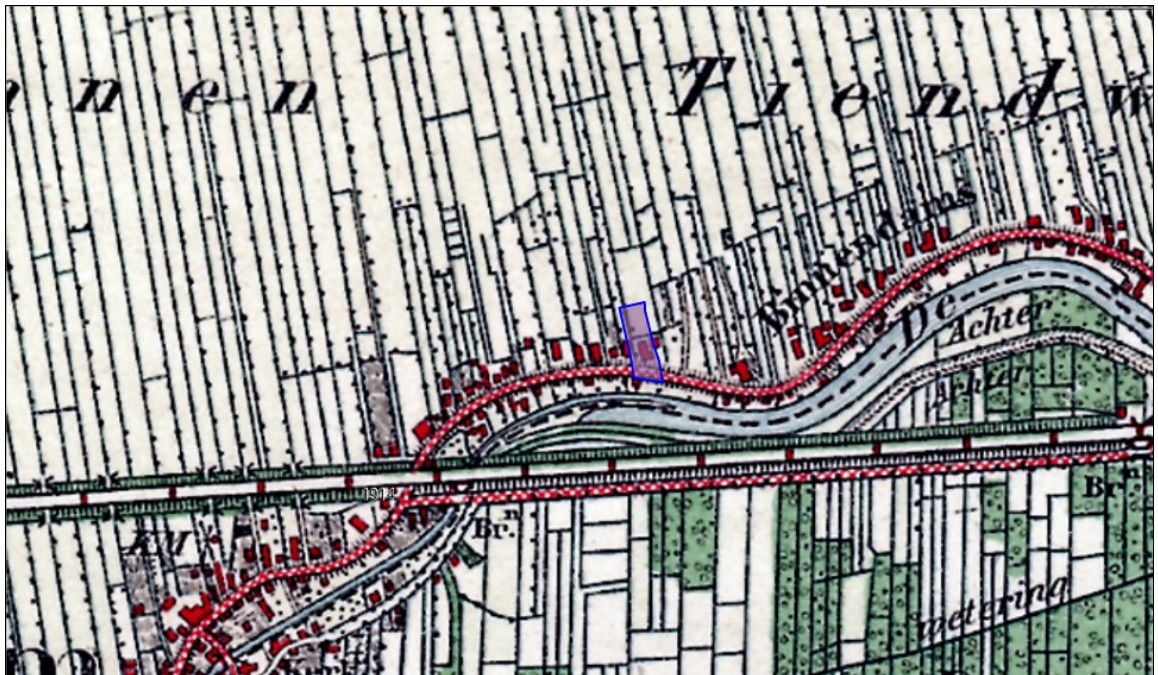
Afbeelding 6. De globale ligging van het plangebied (rode stippellijn) op een uitsnede van de kadastrale minuut uit 1811-1832. Oorspronkelijke aanwijzende tafel Giessendam, Zuid Holland, sectie A, blad 027 (bron: www.cultureelerfgoed.nl).

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Vaak zijn zij sterk vereenvoudigde weergaven van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten zijn weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen, waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

De kaart van Jacob Aertsz Colom uit 1681 (niet afgebeeld) toont binnen het plangebied geen bebouwing. Wel zijn in de nabijheid enkele hoeven afgebeeld. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 valt het plangebied waarschijnlijk binnen de percelen 935, 936, 937, 938 en 939 (afbeelding 6). Alle percelen zijn eigendom van Gerrigie Verkerk, weduwe van Arie Vlot (bouwman, oftewel landbouwer). De percelen 935, 936 en 937 zijn weilanden. Perceel 938 is een boomgaard. Perceel 939 betreft een huis met erf. Gerrigie bezit nog een aantal percelen (weilanden en bouwland) die buiten het plangebied vallen (in het verlengde ervan, verder ten noordwesten).

Op het Bonneblad uit ca. 1900 is binnen het plangebied een huis aanwezig met oostelijk daarvan een kleiner gebouw, wellicht een schuur (afbeelding 7). Ook noordelijk van het huis staat een klein bijgebouwtje. Gezien de uitbouw aan de oostzijde van het huis betreft het mogelijk het al op de minuut afgebeelde huis.

Afbeelding 7. Het plangebied (blauw omlijnd) op een uitsnede van het Bonneblad uit ca. 1900.

2.6 Bekende archeologische waarden

Uit het plangebied zelf zijn geen archeologische waarden bekend. In de nabije omgeving is volgens ARCHISIII en de archeologische waardenkaart een groot aantal woonheuvels aanwezig (CAA-nummers 35541, 35542, 35544, 35545, 35547, 35548, 35549, 35550 en 35551, 35560, 35561, 35563, 35568). Deze liggen in een lint direct noordelijk aan de Binnendams en dateren in de periode 1050-1500. Deze woonheuvels of terpen liggen op de oevers van de Giessen en lopen mogelijk door onder de Binnendams. Wellicht zijn zij ook nog ten zuiden van de Binnendams aanwezig. De Giessen is afgedamd in de 13e eeuw. Uit archeologisch onderzoek is bekend dat terpen in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd doorlopend bewoond zijn geweest.

Op de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Hardinxveld-Giessendam valt de noordelijke helft van het plangebied in een zone met een zeer hoge verwachting. Bij ingrepen groter dan of gelijk aan 50 m² en dieper dan 30 cm is archeologisch onderzoek noodzakelijk. De zuidelijke helft van het plangebied valt in een zone met een middelhoge verwachting voor overblijfselen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Hiervoor is bij ingrepen groter dan of gelijk aan 100 m² en dieper dan 30 cm archeologisch onderzoek noodzakelijk.

2.6.1 AMK-monumenten

Het plangebied ligt niet in een archeologisch monument. Ook binnen een straal van ca. 1 km om het plangebied zijn geen AMK monumenten aanwezig. Daarbuiten wel. De twee dichtstbijzijnde zijn:
 - nr 10505, zeer hoge archeologische waarde, 1,3 km ten noordwesten van het plangebied. Het betreft een terrein met nederzettingssporen uit het Mesolithicum. De donk waarin zich de sporen bevinden is deels opgegraven in 1997-1998 en is vervolgens geheel onder de Betuwelijn komen te liggen. De sporen bevinden zich op aanzienlijke diepte. Dit terrein heeft een zeer hoge waarde door de kwaliteit en conservering van de sporen.

-nr 10504, zeer hoge archeologische waarde, 1,3 km ten noordoosten van het plangebied. Het betreft een terrein met een donk met sporen van bewoning uit het Mesolithicum en/of het Neolithicum. Er zijn meerdere afvallagen met houtskool en verbrand bot aangetroffen. Dit terrein heeft een zeer hoge waarde door de zeldzaamheid van de sporen en door de hoge kwaliteit van de vondsten; de hoge mate van gaafheid en conservering. De sporen hebben daardoor een hoge informatiewaarde. De donk heeft een hoge ensemble-waarde in de landschappelijke en archeologische context als onderdeel van een reeks donken.

2.6.2 Onderzoeken

Het plangebied maakt deel uit van een grootschalig bureauonderzoek uit 2005 (onderzoeksmelding nummer 9195) (Van Wilgen, 2005). Daarnaast zijn in de omgeving van het plangebied meerdere bureau- en/of booronderzoeken uitgevoerd. Met name het onderzoek uit 2005 is voor het onderhavige plangebied van belang. In dit onderzoek wordt onder meer ingegaan op het lint van huisterpen aan de Binnendams (zie ook paragraaf 2.6 in dit rapport en afbeelding 6 in Van Wilgen, 2005).

2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen

Binnen het plangebied zelf zijn geen waarnemingen of vondstmeldingen bekend. Die in de nabije omgeving houden verband met de genoemde woonheuvels uit de Late Middeleeuwen en/of de historische bebouwing.

2.7 Verwachtingsmodel

Op basis van de bovenstaande gegevens is een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Op basis van de ligging tussen een rij woonheuvels uit de Late Middeleeuwen, waarvan een op het naastgelegen perceel ligt, bestaat voor het onderhavige plangebied een zeer grote kans op overblijfselen uit deze periode. Het kan hierbij onder meer uitlopers van het terplichaam betreffen. Deze kunnen herkenbaar zijn door de aanwezigheid van een gelaagdheid met mogelijk fosfaatvlekken, houtskool, botmateriaal, aardewerkfragmenten, etc. Bewoningssporen uit de 19e eeuw zijn gezien het historische kaartmateriaal zeker aanwezig. De aanwezigheid van overblijfselen uit de periode tussen de Late Middeleeuwen en de 19e eeuw wordt eveneens groot geacht. Oudere sporen kunnen, zij het op grotere diepte, niet worden uitgesloten.

3. Samenvatting en advies bureauonderzoek

In juni 2017 is, in opdracht van Van Vliet Sliedrecht BV, door Archeologenbureau Argo een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied aan de Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam. Het plangebied heeft een oppervlakte van 4000 m² en zal als bouwgrond worden verkocht, de daadwerkelijke bouwplannen van de toekomstige kopers zijn dan ook nog niet bekend. Voorafgaande aan de verkoop zal het terrein worden gesaneerd en bouwrijp worden gemaakt. Hierbij zal naar verwachting tot een diepte van ca. 0,8 m -mv worden gegraven. Een kleine locatie in de noordoosthoek van het perceel zal tot 2,0 m -mv worden gesaneerd.

Omdat hierbij eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord kunnen worden, wordt door de gemeente Hardinxveld-Giessendam onderzoek naar de archeologische waarde van het terrein geëist. Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in het plangebied een grote kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten. Deze zullen waarschijnlijk dateren uit de periode 1050-1500 en verband houden met de naastliggende terp. Sporen uit de Nieuwe Tijd zullen naar verwachting ook aanwezig zijn.

Deze overblijfselen kunnen al vanaf het maaiveld of vlak er onder aanwezig zijn.

Daarom wordt aanbevolen om voorafgaande aan de milieukundige sanering en het bouwrijp maken van het terrein in eerste instantie een archeologisch booronderzoek uit te laten voeren. Op basis daarvan dient bepaald te worden of een vervolgonderzoek al dan niet noodzakelijk is.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Hardinxveld-Giessendam, te worden genomen.

4. Literatuur en bronnen

Berendsen, H.J.A., 1996. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.

Tebbens, L.A. & Mooren, J.R. (red.), 2009. Alblasserwaard en Vijfherenlanden, een archeologische inventarisatie, verwachtings- en beleidsadvieskaart, *BAAC-rapport V-08.0185*.

Koekkelkoren, A.M.C.H., 2013. Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, 4 locaties Hardinxveld-Giessendam, gemeente Hardinxveld-Giessendam. *IDDS archeologie rapport 1582*.

Mulder, F.J. De, M.C. Geluk, I. L. Ritsema, W. E. Westerhoff, T.E. Wong., 2003. *De ondergrond van Nederland*.

N.N., 2014. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3*. SIKB.

N.N., 2015. *Provinciale Onderzoeksagenda Archeologie 2015*, Den Haag.

Weide-Haas, I.M. van der & Cohen-Stuart, C.D.R., 2010. *Beleidsnota archeologie van de samenwerkende gemeenten van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden Giessenlanden Gorinchem, Graafstroom, Hardinxveld-Giessendam, Leerdam, Liesveld, Nieuw-Lekkerland en Zederik*. Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie (Erfgoedhuis Zuid-Holland).

Wilgen, L.R. Van, 2005. *Archeologisch bureauonderzoek Bestemmingsplan Giessendam 2004, Hardinxveld-Giessendam*. SOB Research.

ARCHIS3. <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)

Cultuurhistorische Atlas Zuid-Holland: http://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas

www.ahn.nl

www.archeologieinnederland.nl

www.google.com/maps

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijkeordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Archeologisch bureauonderzoek Binnendams 44-48 te Hardinxveld-Giessendam

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660
Midden IJzertijd	2.200-2.450			
Vroege IJzertijd	2.450-2.750			
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750			
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlanticum	5.660-9.220
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250			
Laat Mesolithicum	7.250-8.800			
Midden Mesolithicum	8.800-9.450			
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150			
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Pleistoceen	Boreaal	9.220-10.640
			Preboreaal	10.640-11.650
			Weichselien	11.650-116.000
			Eemien	116.000-128.000
			Saalien	128.000-238.000
		Oostermeer	238.000-243.000	
		Onbenoemd	243.000-324.000	

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.